

הכנסיה באיטליה והפאשיזם

גוידו פיוֹבֵּנָה

עלינו לעיין באותן פגימות-יסוד הטבועות באומה האיטלקית, אשר, לדעתנו, הכנסיה הקאתולית מטפחת אותן ואשר מהן צמח הפאשיזם.

דומה, מוזר לומר את הדברים האלה על אומה שראתה את עריה עולות באש ובתיאבות שלה מתנוונים מתוך זימה, רעב ומחלה עקב מלחמה שסיומה שואה: אך זה היבול אשר קצרה האומה האיטלקית מחמת הבולמוס השולט בה — לבטל ביטול גמור את הסבל. ראש מאמציה היה, במשך תקופה הגונה, להפריד עצמה מן ההיסטוריה, ואחת היא, אם עמדה כגון זו תעלה לה, בסופו של דבר, בדמעות, ויעה ודם רביתר מקבלה עליה את התפקיד שהועידה לה ההיסטוריה; זה האינסטינקט העמוק ביותר הנטוע בה. גלוי וידוע שסירובנו — אם מעצלות, מפתד או לשם נוחות — להכריע הכרעה ברורה מוליד, כמעט תמיד, תולדות שהן מכאיבות לנו, וביחוד לאנרי כיותנו, יותר מגילוי אומץ-לב בשעתו; אף על פי כן, הרי אנו בוזחרים בדרך החולשה, משום סלידתנו מפני הסבל, כל אשר הגו ואמרו באיטליה שנים רבות גילה את התכלית השלמת לאחוזו דרך-עקיפין ולהשתמט מהיסטוריה התור בעת יסורים רבים מדי. דומה שאיטליה העסיקה את מלוא כוחותיה השכליים מתוך התכוונות בזבזנית, מיגיעה ותולנית — לא להכנס לזרם ההיסטוריה, אלא להבטיח פטורים מן ההיסטוריה לעולם ועד, את הפסוק המגלה ביותר בימיו פסוק מוסוליני לאחר כניסתה המאוחרת של איטליה למלחמה — „ההיסטוריה אחזה בציצית ראשנו”. זו צעקת אדם, ואומה, שנלכדו בפח שלא מדעת. למותר הוא להטעים כי העם האיטלקי מחונן בכוחות שכליים. מוטב לשאול: מדוע מועט כל כך חותמם בעולם של כוחות שכליים מרובים כל-כך? הטעם הוא, שאם יש כאן שפע שכל — הרי בעיקרו אין הוא מן הסוג הישר, וממילא לא מן הסוג החפשי והמשפיע. תחת זאת אנו מוצאים ניצול פוחז של כוח-שכל מתגונן, תועל-תי, המודרך על-ידי אנוכיות, חמלה עצמית ופחד חיים. הללו ניכרים בספרותה של איטליה, באמנותה ובכל תחומי מחשבתה. שכלו החי והזר ירי של האיטלקי מתעורר, מכיון שהוא בא במגע

היענות חלק ניכר מן העם האיטלקי לפאשיזם וקיום שליטתה של הכנסיה הקאתולית עליו — הרי שני עניינים הראויים לבחינה בעת ובעונה אחת. זוהי מסקנה ישירה וכמעט אינטר-איטיבית אשר יסיק כל משקיף. אולם לדעתנו, לא יהיה בכך משום דיוק אם נאמר, שהכנסיה הקאתולית נסתייעה בפאשיזם — כהסתייע בכוח זר — כדי להפיק תועלת ממנו, בהתאם לחיבתה היתרה לפשרה הטבועה בה. שרשי הברית עמוקים יותר ואקראיים פחות על פי טבעם. הפאשיזם האיטלקי גופו הוא הזיון קאי-תולי; הורתו ולידתו באותם המומים ובאותן המגמות החולניות אשר עליהם הקימה הכנסיה הקאתולית באיטליה את שלטונה — ואכן, מן הראוי שיהיה מוחזק חוטר פוליטי מגועה, אופי ייני לדור-הקאתוליות שלנו. בימי הדיסורג'יפוטו ידעו טובי אנשי-הרוח שבנו אמת ברורה אחת — כי ריהאביליטאציה פוליטית באיטליה לא תושג אלא מתוך חתירה לשורש הרעה, היינו, מתוך ליכוד הכוחות הרוחניים של המדינה לתנר עה שתכליתה להגביל את השפעת הכנסיה בארץ. המניע הראשי של מדיניותם היה האנטי-קלריקאי ליום. לרוע המזל מסתבר כיום, שתורחם נשי-תכחה, שיקולים של כדאיות בפוליטיקה, האומדן היומיומי של כוחות מתנגשים, פחד ההפיכה החבר-רתית שבלב יסודות הימין, הצורך המורגש בשמאל לעורר לא רק את הסגולות הטובות שבהמונים, אלא גם את חולשותיהם, קיצורו של דבר — צירוף של פלפול, הסתייגות נפשית וזהי-רות קצרת-ראות מניע את רוב מניינו של העם לכפר על חלקה הגדול של הכנסיה הקאתולית בפאשיזם ולחוש מפלט, כרגיל, מאחרי אמתלה אינטלקטואלית: „האנטיקלריקאליזם שוב אינו בגדר אפנה”. בדרך זה הכל, או כמעט הכל, באיטליה באים לעמק השווה עם הפאשיזם, שימיו ארוכים הרבה מימי התקופה ההיסטורית הקצרה של שנות 1922—1943. נשקפת סכנה, כי תבנית-האב, שנשמרה בשלימותה, תוליד חזיונות חד-שים, אשר אם גם יתכן ולא יהיו כצלמו האחרון, ההיסטורי, של הפאשיזם, יהיו דומים לו דמייה שחלטת ככוונתם ובתוצאתם. בטרם נלך הלאה,

חיים, הנה מוסוליני הופיע לעיני רוב־רובם של האיטלקים במעטה כהן חכם.

אך טעות היא לראות את העם האיטלקי כריי־אקציוני בגלוי. לא־שלו הוא יותר מדי לכך; ערום וסקרני מדי, תאב להיות מודרני, להוט ונלהב יותר מדי להערכה יתרה — זולתית כמעט — של כוח־השכל, האיטלקי אינו שש להיות ריאקציונר בגלוי, ולו גם משום הבילות אינטלק־טואלית או משום הפחד לראות יד זולתו על העליונה, ואף זו: אפילו להיות ריאקציונר כרוך־בסיכון; הדבר דורש עצמת אופי, עקשנות, האר־מץ לעמוד ברגש הבלתי־ינעים של היותך, חוץ למציאות, ואף ברושם הבלתי־ינעים עוד יותר שמציאות זו שפה ומכלה יום את יסודי חייך. לא; עמדה מעין זו, אוילית וגיבורית כאחת, לא לנו היא ולשכמותנו. אנו מבקשים פשרה מת־מדת בין כוחנו השכלי, שאנו מתגאים בו במידה מופרזת, ובין חוסר אומץ־לבנו: רוצים היינו לצאת בפטיעה אחת חוץ לזרם ההיסטוריה, מתוך העמדת־פנים כלפי עצמנו כי, יותר מכל העמים, אנו נתונים ראשנו ורובנו בזרם הזה.

דבר זה ניתן לראותו גם בתחום התרבות. שום אדם לא יוכל להכחיש שהתרבות האיטלקית היא קוסמופוליטית ביותר בסוגה, כפי שמעידה אהבתה לכל דבר שהוא זר; או שאפילו בימי הפאשיזם נתנה דעתה ברבי־שקידה על כל התנרעות שבחוץ לארץ, ולא זה בלבד, אלא גם ניסתה לסגל לת, ולהטמיע בתוכה כל שראו עיניה. שום תרבות אינה מזומנה יותר מתרבותנו להער־מיד תנועת „אואנגארדיות“, וכמה מאנשי־הרוח שלנו יש להם פרנסה בשפע כל ימי חייהם על סמך מוניטין שהוציאו לעצמם כ„מנהיגים אואנ־גארדייט“, לרוב הצער, ספיגתם של אותן מגמות חיוניות בתוך תרבותנו מכוננת, בדרך כלל, ליטול מהן חיותן, ולהעלות ממקור עצמה סם משכר כנגד ההשפעה העלולה לצאת מתנועה זו או אחרת ולגרזם לנו טירדה או מגינת־לב. התוצאה היא הדבר המזדקר לעיני כמה זרים — נוף־תרבות ססגוני וזוהר, שאם אתה עומד עליו בכללותו נודף ממנו ריח עמידה וקפיאה. מעין אותו הדבר, יש לחזור ולומר, אנו מוצאים בפר־ליטיקה, המנטאליות האיטלקית תובעת, מלבד הבטחון, גם סם או צרי נוסף לשכלה ולפיקחותה: היא תובעת, ותובעת בפה, מהפכות־רמיה. דבר־ימי איטליה האחרונים חבורים מעשי־גבורה של אחיזת־עינים ומהפכות נטולות־צער; והללו סופן שהן מביאות לידי הגרועים במיני הסבל,

עם זרמיה החיים של התרבות המודרנית, אשר אליהם הוא מתמכר לעת־מצוא ולשעה קצרה. אך אין הוא מתעורר אלא כדי לבטל בששים את הזרמים הללו ומיד הוא חוזר ומבקש לו פתח־יציאה — פעולה שכרוכה במאבק קשה ובבזבוז גדול יותר של כוח־ההמצאה מקליטתם והטמעתם של זרמים אלו בלב תמים. וטקס זה מדרך הטבע שהוא מצמיח עשבים שוטים של אשליות נרהבות ושאפנות, אמונה בערכים נצחיים, אהבת הסיגיתזה העליונה, רוח פייסנית ביותר, רוח־לב, איוון, סגנון, מסורת, כיבוש־היצר, ובדרך זו תובעת התרבות האיטלקית לעצמה זכות אר־גיברסליות ואידיאליזם; אך זהו „אידיאליזם“ ממין מעשי; זהו אופורטוניזם בסתר־פנים, וקודם כל, הרי זו הגנה על נחוויותך.

חיינו המדיניים אף הם מתנהלים, בדרך כלל, בקו זה. הפאשיזם האיטלקי, שנבדל הרבה מבן־זוגו הגרמני, כל־עיקרו היה המלה עצמית ופחד החיים. זרם הפוליטיקה דומה היה שיאנוס את איטליה, על אפה, להכנס למהלך ההיסטוריה; היא הגיבה בקשיות־עורף אטומה, כמי שמעדיף את ההשפלה על גילוי הרצון הדרוש לגיתוקו של collage. הסכנה הצפויה לפחד החיים שלהם (המתעטף באיצטלה של הנאת החיים, ואף אמנות החיים) הופיעה לאיטלקים בדמות הכורח ל„חיות“ את „המדיניות“ שלהם, איר־פיוזיים ועקשנים לנוכח ההיסטוריה, הרי האיטלקים שוט־מים כל מגמה פוליטית שסיסמתה „la politique d'abord“, להיות את מדיניותך, פירושו קודם כל היותך מוכן לסבול; הדבר כרוך לא רק באפ־שרות של נסיונות־כשל, סכסוכים פנימיים, בעיות ממאירות של יחסי מעמדות, אלא גם בכורח להשתמש בחופש־הבחירה וכן באי־האפשרות שלא להשתמש בו (מחשש שמא אפילו העמידה מן הצד תתפרש כהעדפת בחירה, דבר הכרוך בסכנה אישית); או ההרגשה המענה כי בין אלף תולדותיו האפשריות של כל מעשה ממשני, קצתן אפשר תמצאנה מביאות לך נזק, אידיאל החיים האיטלקי הוא חיים בטוחים המתנהלים ברשות היחיד — אף הוא ליקוי־נפש המתעטף בכסות מצוה, בצורת „טוב לב“, „חכמה“, „מע־שיות“, „אהבת המשפחה“. מפני טעם זה פטר עצמו העם האיטלקי, sibi et paucis amicis, לא רק ממין זה של מדיניות, אלא מן המדיניות בכלל, בדחותו את העסק כולו לידיו של אדם אחד, ששחרר את העם לחלוטין מן הסיכון הכרוך בבחירה חפשית. אפילו היתה הדמות חזון־מדר־

יודעים אנו מה מפרכת היא התביעה המאומצת והריקה ששכלך עלול להיותבע. על מנת לפרנס פשרה; זה חיפוש יוסייום אחר צידוקים חדשים, מזהירים ולא-משכנעים — ככל שמזהירים יותר, משכנעים פחות — לשם הגנה על הפחדנות, ובת-בריתה הטבעית, הערמה. אנשי-הרוח האיטלקים, אנוסים לגלוש ממצב אחד של חוסר-יכנות להברו, הם מעמד ערום, מפולפל ורפה-עצבים; בכשלונו התמידי, מתוך פחדנות פנימית, להתגבר על הקשיים, שאין מהם מוצא כביכול, אשר בדרכו, נראה שהוא לקוי, מתחת לכל ערמתו, בילדותיות כרונית; הרי זו חבורה של ילד-בית-ספר מגודלים וסובלים שאינם אלא דשים וחוזרים ודשים במחלות-הילדות שלהם, תמיד הם ממימים עצמם על אותן בעיות מדיניות, חברתיות, פסיכולוגיות ומיניות, שלתוכן הם שוקעים בחוסר-תקוה מוסיף והולך במרוצת הזמן, מכיון שאינם מחליטים לעולם לסכן עצמם בפתרון ברור וגמרץ. ענשם הוא מצב של יסורי סרק רוחניים, מוסר-כליות, התרגשות קדחתנית וחר-לניות.

זהו אבחנה חטופה, ואין צריך לומר, לא-שלימה, לפגעי העם האיטלקי שמוצא כולם, כמדומה, מן הפחדנות. זהו עם אשר שכה כביכול את תורת דאנטי שלו שכל מעשה נושא-פירות תחלתו במעשה של אומץ-לב, בנצחון על פחדנות. הפאשיזם, חזיון חולף, היה פרי חלאיהם; אך הללו מוסיפים כיום לקבל יניקתם, בשטח עמוק יותר, מן הנוהג הדתי והמדיני של הכנסיה הקתולית, היא חזיון הדורות.

עובדה היא, שבמשך עשרים שנות הפאשיזם באיטליה, שכנו הכנסיה והפאשיסטים בכפיפה אחת ובסמיכות מרובה, ובמקרים רבים, היו שותפים להנהגת חיי המדינה. באינטימיות שלהם ניבעו סדקים רק משנתגלה שהפאשיזם נחל תבוסה. הפאשיזם העלה בחשבונו שההתפייסות עם הכנסיה יש בה תועלת; הכנסיה מצאה תועלת בניצול החישוב הפאשיסטי, על מנת לזרז, במקום הצורך, בתמיכת הזרוע החילונית, אך ביאור עמוק ואמתי יותר נתון היה בשויון מטרוותיהם וצרכיהם. קודם כל, נציץ במהותם של שני המוסדות, במהפכת-רמיה, על מנת לקיים, לשם ניצול, את כל המומים הסותרים שבאיטלקים, נסתייעה גם הכנסיה הקתולית בקונטר-רפורמציה; הפאשיזם רק הלך בעקבותיה ואפשר לראותו אף הוא כחזיון „קונטר-רפורמיסטי“. הקונטר-רפורמציה ניסתה לקלוט

שבבואם בלא הסכמת הסובלים, נטולי-ערך הם. אתה נזכר באותם הרומאנים שבהם המחבר, באמצעות גיבוריו ומתוך עמידה נוחה של משבר כרוני, מנתח ומאשים את עצמו ודומה כאילו תקף אותו טירוף של בהירות ללא-חשך; וכל זאת הוא עושה לא לשם תיקון עצמו אלא על מנת לקיים את עצמו בדיוק כמו שהוא. האיטלקים אכן מודעים הם לשמצה על וידויהם הגסים הגורמים הנאה להבילותם השכלית, אך בה בשעה בלתי-מוכשרים הם כמעט להרטה או לתמורה פנימית. השפעתו המפתה של הפאשיזם על בני-עמנו היתה נעוצה דוקא בסגולתו לספק שני צרכים מנוגדים כאחד — להביא מהפכה וריאקציה במחי אחד. הדבר אשר העניק מוסוליני לאיטליה היה מהפכה ללא-מכאוב, נטולת סיכון כלשהו, שאינה עשויה להפריע את סדר הדברים — מהפכה שתורדים את כל הניגודים בין אינטרסים ואידיאות ולא תזעזע את חיי היחיד ואת חכמת-החיים. על ידי שהעמיד את העם האיטלקי מחוץ לתחום דבר-הימים וגם (כך, לפחות, סברו הכל) מחוץ לתחום הסכנה, הראה מוסוליני את הבנתו לעמוק באינסטינקטים של העם; ועוד גדולה מזו עשה בגוללו לפניו יריעת היסטוריה שכולה מליצה, ובציריו לפניו סכנות שלא היו ולא נבראו.

קו אחרון שיש לנגוע בו בקצרה, והוא מת-עלם בקלות יתרה מעיני הזר, הוא שהעם האייטלקי, לפחות מבחינה איטלקית, גברוטי הוא עד היסוד. זה ענשו על חיים דרפרצופיים, על מאמץ מפרך לפשר בתמידות בין השכל והפחדנות. האיטלקי יודע לפניו אך שתי דרכים, הדרך האחת היא התמסרות להויה גשמית בעיקרה, נעורה מבעיות ורעיונות, שבה אין צריך לשאוף אלא לקיומו ולרוחחו, בתוספת אותו טוב-לב טבעי ורגשיות חסרת-תועלת אשר הזרים מחבבים כל-כך (זו הדרך אשר בחרה לה מרבית אומתנו אשר היא, לרועץ לה, בין האומות טובות המזג שבעולם). הדרך האחרת היא דרך שאנשי-הרוח בוחרים בה בעלי-כרחם — היא דרך של נברוזה כרונית המתישה את מרצם ומניחה אותם שודדי-אונים ואגוצנטריים. זה טעם מה ונימוקה של הדעה הנשמעת מפי זרים על איטליה, כי ה„פופולו“ (העם) מלא-חן הוא ואילו השכבות המשכילות תפלות הן. יודעים אנו מה דרגת הדלדול וההתרוקנות שאפשר לו לאדם להיות נידון לה, על ידי שהוא חי חיי-כפל, מתוך חוסר-יכנות תמידי, פרי חרדה ופחדנות כאחת.

ששלושים אחוז מן הזוגות הנשואים באיטליה טעונים פירוד. הרי זו אחת האשליות הצבועות של איטליה, שהיא בריאה מבחינה מוסרית ושארצות אחרות, כצרפת למשל, הן קנים של טומאה וחטא. בפועל ממש, הרי בשום מקום אין יהסי המשפחה קהים ונטולי כנות ויושר יותר מבאיטליה. כאן המשפחה, שצריכה להיות מקור עצמה לחברה, היתה למדמנה חברתית. הריהי מרכז היי-כפל, בגידה ותרמית מתמדת, נטירה מוסית ונקמה השאית. חיי החברה מרקיבים בשרשיהם בעטים של מעל וכחש. בין כתלי מעונותיהם מעמיסים האיטלקים עצביהם יתר על המידה ונעשים מומחים בפחדנות ובבגידה.

הערות מקוטעות אלו נותנות לי את האסר שרות לבחור מהרבה סיבות שהביאו לידי כך שהפאשיזם יתקבל על לב הכנסיה, בסיבה אחת שנראית לי כבעלת חשיבות ראשונה במעלה. הכנסיה הקתולית מעונינת ענין עליון שהאנשים יהיו ללא רעיונות, שיתרחקו מכל בעיה מדינית, דתית ומוסרית, על מנת שתשומת-לבם תהיה מרוכזת כולה בעניניהם הפרטיים, וכך יהיו שרויים בנברווה, העדר רעיונות מביא לידי חולי וסבל, וגם מאלה נבנית הכנסיה. חשוב הדבר לכנסיה, למשל, שבני-אדם יהיו כבושים ושקועים בבעית המין. הרי היא דשה בבעיה זו ועושה אותה למרכז הטפתה; ובזה אין היא טרעה, כי אמנם כאן יסוד כוחה. כי אמנם בשעה שאדם מצליח להתבגר ולהיגמל מן הבעיה הזאת ולהכנס לחיים הפשיים ומבוגרים של המחשבה, חזקה עליו שאבד לכנסיה. אבל אדם שאינו יודע להתהלך עם מחשבות משום שהוא אחוז בחבלי יצריות, ובקונפליקטים מדומים וברעיונות המדוחים הנר בעים מהם, סופו שיהיה לה לטרף קל. הכנסיה תעשה תמיד כמיטב יכולתה שהבעיה המינית תישאר הדיבוק העיקרי שלנו. אנשים ללא כנות, פחדנים, מוגי-הלב בפני החיים, המעמידים פנים והאנוכיים, קרבנות בטוחים לנברווה, השקועים בתוך עצמם וביסוריהם יותר מדי שישאפו לשחרור — הם העיסה שמהם תלוש הכנסיה את לחמה; היא אוספת הגורנה את פרי פחדנותם ויראתם. לא המעוף והחזון בני האמונה, אלא רק כשלונותינו בלבד, הם לתועלת לכנסיה. הכנסיה חיה על הנברווה שלנו, ובאיטליה ביחוד, על הנברווה של כוונה רעה וחוסר-אמת שבאיטלקים. מוכנה ומזומנה להיות לעריצה, הריהי בת-בית לעריצים אחרים כל עוד לא יתקוממו נגדה, בעיקר משום שמשטר עריצות מביא אדם לידי

ולהטמיע את כל הקיום הדתיים של הריפורמאציה על מנת ליטול מהם את יעילותם; היא הור ציאה פקודות-קרב כמנהג הנזירים; הטיפה לפרישות, כדרך הריפורמאציה, מעמדה היה כמעמד הפאשיזם לעומת תנועת מהפכניות אמר תיות, שכן הפאשיזם קלט, ככיכול, את אוצר מליהן, אשר כוחו המפרה ניטל על ידי העברתו לקרקע-טרשים. הכנסיה לא יכלה אלא לסייע בידי שמרנות המתכסה באיצטלה של מהפכה קונטר-ריפורמיסטית שהיתה דומה בכל לאבר טיפוס הכנסייתי שלה.

אין טעם לעמוד ולאשר כאן בשפע עובדות את שיתוף-הפעולה הזה, הזכור לכל. רצוני לנגוע בשתי דוגמאות בלבד.

האחת נוגעת לאחדותן מצד יחס הגנאי, או האיבה, שלהן כלפי אנשי-הרות. הסייגים המוראליסטיים שהפאשיזם הטיל עלינו (באסרו, למשל, שגיבורי רומאנים יתאבדו או יסטו בחיי אישות או יהיו לוקים בפארווארסיה מינית וכיוצא בזה מן הדברים ש"אנם בריאים") נעוצים היו כאחד בתורה הפאשיסטית ובעצת הכנסיה. כש היה איום בסכסוך, הרי רק על מנת שתבוא אחר-כך קנוניה. בשנת 1930 יצא לאור ספרו של פיארו מארטינאטי על ישו. עד היום הרי זה אחד המחקרים העמוקים ביותר בתורת הנוצרי, כשהיא מוחזרת לקדמותה ומטהרת מתוספות מאוחרות. הספר הותר, ובשכר זה צייתה בישוף פות מילאנו על תאורת-נרות בכיכר הדום לכבוד אחד מביקוריו של מוסוליני. אחד ארנאסטו בואונאיטי, מכיון שעזב את הכנסיה, שלל ממנו המישטר-הפאשיסטי את הקתדרה שלו באוניברסיטת טור, ותמורת זה הסתלקה הכנסיה מכמה משרידי תביעותיה לתנועת הנוער הקתולית. דברים אלה ראוי שיהיו ידועים יותר ברבים, וראוי להוסיף שהפאשיזם פגע באנשים האלה מרצונו והיה פוגע גם מבלעדי הכנסיה. דומים היו יותר משהיו חילוקי-דעות רציניים ביניהם.

הדבר השני הוא הנישואים. הכנסיה והפאשיזם היו מעונינים במידה שווה בקיום אי-המוסריות האופינית שבנישואים של איטלקים, בהסתייעם באמתלות של שמירת הבריאות והמוסר. לשניהם היו רצויים אנשים נבוכים — אנשים ללא יומה או גאווה בחייהם הפרטיים ובמצוקתם המשפחתית. בזכות הכנסיה ובני-ביתיה הפוליטיים יש לנו באיטליה תנאים הקרובים לפורענות. על סמך סקירה שבדקתי, באתי לידי מסקנה

הפשרה אשר כל זיקה חלקית, אנוכית וסנטימנטלית טאלית סובלת אותם. אך כל קתולי חי היה מדעזע לרעיון שהכנסיה תקבל לידה את מלוא השלטון על החיים החברתיים. ללא פעולתן הממדתיקה של השפעות אחרות. הוא יתן לה סמכות מספקת כדי להבטיח את הירותו הוא מהרפתקות ראדיקאליות יותר, אך בה בשעה הוא מטפח כוחות נוגדים שתפקידם, בגלוי או בסמוי, הוא למתן את שלטונה. הקתולים יודעים עד היכן היתה הכנסיה, על סמך חוקתה, מפתחת את שלטון-עריצותה. אילו בדקה ומצאה שאין לה מתנגדת, הבקורת שאנו מוצאים בעתונות הקתולית על יצירות אמנים והוגים, בקורת רצופה רמוזים מוסריים או מכוסה לשם אחיות-עינים כסות ניימוקים שכליים ואסתיטיים; נעימתה התרופנית, תביעותיהם המתמידות לאחוז ב"אמצעים" נגד הסוטים, אינה מניחה מקום לספק בנוגע לגורלנו אילו ניתן לה שלטון-הבכורה. הקתולים יודעים זאת היטב בעצמם; ועל כן אנו עדים לחזיון המזור, שאנשים הקרויים דתיים טורחים לנהוג קיצוב בסמכות החילונית הניתנת לכנסיה, כשהם מתירים לה מידת שלטון מספקת לצורך נוחותם הם — אך לא מידה מספקת להסיר רסן מעל תשוקותיה.

הכנסיה הקתולית מטיפה גם היום למין שמרנות המלבב ביותר את בני עמנו, התובעים תיקונים מרוסנים שתוצאתם בטוחה מראש; המבקשים לפרוש מן ההיסטוריה שעה שהם מתירמים לקחת בה חלק, המבקשים שלא להיות לוקים לעולם על מעשיהם, אך אם יש הכרח בדבר, ללקות מתוך סבילות, על מנת לחזור לבסוף לנקודת מוצאם.

הכנסיה הזאת סומכת ידה על טענת-הסניגוריה השגורה, כי רק מדיניות "נבונה", החוששת לחידושים ותומכת יתדותיה במדינת משטרה, הולם את חוש-האחריות הקלוש שלנו לשואה אשר באה עלינו ולסבלותינו אנו; היא נוטה לטפח, לטובת עצמה, את כל הליקויים שהעם האיטלקי זקוק מאד להיפטר מהם. וכאן מקום לקבוע שלא אמת הדבר כי העם האיטלקי סבל סבל עמוק (רצוני לומר, מדעת ומתוך בחירה); סבלם ירד עליהם כרדת הברד על השדה. העם הזה עוד צריך לסבול סבל אמתי, מדע ומסוכן, אם מבקש הוא חלק באותה היסטוריה שעד כאן ניסה להשתמט ממנה. האלטרנאטיבות אינן, מות או הישארות, אלא חיים בתוך ההיסטוריה או מחוצה לה. החיים בתוך ההיסטוריה הם הברי-

חולי ולידי שאננות בתחלואיו. במשטר עריצות, הנברוזה מאוהבת בעצמה ובאוצרותיה הכוזבים. הכנסיה אוספת לא רק את פירות המחלה אלא גם את פרי האהבה המיוסרת שבכוחה זו מבקשת להתגונן.

מעשה נוכח להסיק כמה מסקנות. הכנסיה, כדרך שהיא פועלת באיטליה, ארוגה ושזורה במומיה-הנפש המכלים ביותר של העם האיטלקי; והעם הזה לא יסתלק מהם כל עוד רשת השפעתה פרושה עליו. ועוד: הכנסיה פעלה מתוך שיתוף אינטימי עם הפאשיזם, וזה משני טעמים עיקריים. ככנסיה מאז, כן גם הפאשיזם הוא כוח שמרני, אך לא שמרני במובן המקובל בלבד; הפאשיזם היה גם גורם המוצץ את לשדם ונוטל את חיותם של הכוחות המדיניים והחברתיים המתקדמים, במשכו אותם לצדו, בניגוד לטבעו השמרני, בכסות מהפכת-רמיה. וכן גם היא זוכה בשל טבע הנברוזה שהעריצות מקיימת אותה על ידי שהיא מעמידה את המדיניות ואת מאבק הרעיונות מחוץ להישגיד של בני-אדם. בהפכה אותם לאגואיסטים, בסגרה אותם בתוך עצמם. מכיון שאיבדה את כל כוחה החיובי, הרי הכנסיה זוכה מן העייפות, מחרדת-הלב ומהאנוכיות שלנו. עכשיו שנפל הפאשיזם, הכנסיה ממשיכה את עבודתו באיטליה. תפקידה הוא תפקיד כוח שמרני; היא מוסיפה להסתיר את העובדה, כמירטב יכלתה. היא מוסיפה לספוג ולהטמיע תורות של ריפורמה, כשהיא מקיימת את עקרונותיה השמרניים כל אותה שעה; כך היא דנה את התורות הללו לחוסר-רדם ולמיתה וחוזרת ונותנת בלב איטליה את האשליה שהיא מקיימת ריפורמה שאין עמה צער. "חכמתה ונסיונה בן שנות אלפיים", אומרים מליצייזשור שלה ומעכבים בידינו מלהכנס להרפתקות נחפזות שאין בכרחנו לבצען עד תומן ומלרכב על במתי רעיון ופעולה שאינם עולים בקנה אחד עם תאחיזתנו החברתית הלקויה. זה היה גם צידוק עצמי של הפאשיזם; כשם שהיא זוכה מן הנברוזה שלנו, זוכה הכנסיה גם מן הפסימיזם האיטלקי עתיקי-הימים אשר היא לבדה נטעתה. אפילו אותם קתולים איטלקים הנותנים לה את קולותיהם בבחירות משלמים לה כגמולה — מעל תחת מעל. אילו היתה כנות בתמיכתם בכנסיה, הרי היתה נפשם שואלת ששלטונה ישתרע על נפשותיהם של הבריות ואורח-חיהיהם; שהרי האמונה התמה אינה מניחה מקום לדרכי-החצאים ולמעשי-

גדול הוא. רוחות בני־חורין ועזים (ושכמותם מצויים) אשר לא נשחתו על ידי חוסר־הכנות הנברוטי המיוחד למעמדם. אין להם תפקיד אלא זה — לנטוע בעמם את הסגולות שהוא זקוק להן ביותר: כנות ואומץ־רוח. משימתם היא, קודם כל, לחדש את האנטי־קריקליזם שקיבלנו בירושה מן הריסורגי־מנטו. איטליה זקוקה היום לחבר בעלי־מוסר המוכנים לעשות נשקם עוז־רוח ובהי־רות החזון והמלה. ועל הכל חייבים הם להסתלק מן הנוהג, שהם נתבעים לו בכל אשר יפנו, להגדיל ולהאדיר את העם האיטלקי, או חלק ממנו, להפוך את מומיו לסגולות יקרות, לשבח את הסבילות וההתרצות, האנוכיות ואת הנטיה לכניעה כדי להימנע מן הסבל, אשר חדרו בעומק ניכר אפילו לתוך המוני העם. חובתו של איש־הרוח האיטלקי כיום היא להיות חסר־רחמים, רק בהכותו ביד חזקה בהם, והם עם גדול בלי ספק, יוכל לתת אות־אמת על אהבתו אותם.

זה האחת הראויה לו. אם אופיו חלש מדי לכך, הרי מן הדין שבתורת אומה יעבור וייבטל מן העולם. אין להבין מדוע ניתנים לו סמי מגן מסויימים, שכונתם להאריך מצב נחיתות ואינם מבטיחים אלא הישארות גשמית מחוץ למהלך ההיסטוריה. הרי זה כמנהגן של אמהות, שיש להן בנים חלושים, והריהן כולאות אותם בתוך כתלי הבית (מבלי לראות את העוול שבדבר; שכן הדרך הישר הוא לשלחם החוצה ולראות אם יהיו לאנשים או יישברו). אם איזו אומה זקוקה לסבל מועיל, מודע, הריהי האומה האיטלקית, אשר עד כאן ביקשה להשתמט ממנו על ידי חכ־מת־חיים שאינה חושכת מאתנו שום פגע מפג־עינו, אך מלמדת אותנו להטליאם ככל אשר נוכל. אך למען הגיע לכך הכרח גמור להסיר, לפחות, מן החיים המדיניים של איטליה את השפעתה של כנסייה המתפרנסת על תחלואיהם הנושנים. תפקידם של אנשי־הרוח באיטליה כיום תפקיד

חנה התבאר מזה שעם ההודאה שהיו המלכים הכרחיים באומות, הנה בעם ישראל היו בלתי צריכים, ולפי מה שראינו בענינים בנסיון המה היו במורדי אור, המה בישראל הסבו את לבם אהורנית, כמו שהתבאר מענין ירבעם בן נבט והגמשכים אחריו שהחטיאו את ישראל וגלו מעל ארמתם; ומלכי יהודה גם כן, שבאחרונה נמשכו אחריהם, עד אשר גלתה יהודה מעוני ומרוב עבודה זרה. לא כן אנתנו רואים בשופטי ישראל ובנביאייהם, שהיו כולם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת, ואיש אין בהם שהטה מאחרי ה', ועל זה ממה שיורה שהיו המלכים בישראל מוזיקים ולא מועילים, רעים ולא טובים...

(דון יצחק אברבנאל, פירוש לשמואל א')